

УДК 796.071.4:378.047:005.52

Багорка А.М.

ПЕДАГОГІЧНИЙ АНАЛІЗ НАСТУПНОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ І СПОРТУ В СИСТЕМІ "КОЛЕДЖ-УНІВЕРСИТЕТ"

У статті аналізуються різні підходи до розгляду проблеми наступності як педагогічного явища, розкриваються характеристики, функції та роль наступності у професійній підготовці майбутніх фахівців фізичної культури і спорту в системі "коледж-університет". Обґрунтовується необхідність поєднання і узгодження освітніх стандартів на різних щаблях професійної підготовки, розробки єдиних підходів до організації навчального процесу та узгодження навчально-методичної взаємодії системі "коледж-університет".

Ключові слова: наступність, професійна підготовка, зміст освіти, фізична культура і спорт, система "коледж-університет".

Постановка проблеми. Наступність у педагогічному сенсі вважається універсальною педагогічною категорією. Саме через неї відображається взаємоузгодженість, взаємозв'язок ступенів освіти, етапів педагогічної діяльності, тим самим забезпечується безперервність освіти. Водночас, наступність не є простою однозначною категорією, її розглядають як багатоаспектне педагогічне явище, що включає і умови реалізації безперервної освіти, і принципи навчання та виховання.

Нові сучасні вимоги до професіоналізації педагога, до підготовки нового типу фахівця, конкурентоспроможного на ринку праці, диктують нагальну потребу в зміні погляду на проблему професіоналізму в цілому та на педагогічну проблему наступності у професійній підготовці майбутніх фахівців фізичної культури і спорту зокрема.

Наступність є чинником підвищення ефективності освіти і забезпечує безперервність та послідовність у підготовці фахівців фізичної культури і спорту на більш високому рівні. Отже, реалізація цього принципу є об'єктивною необхідністю.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз психолого-педагогічних досліджень свідчить, що проблема наступності в педагогічній науці не є новою і має свою історію. Цю проблему розглядали психологи, педагоги, методисти. Сам термін "наступність" почав використовуватися в педагогічній літературі із середини ХХ ст.

1. У цей період розвитку освіти з'явилася значна кількість наукових, історико-педагогічних праць. Відомий педагог А.С. Макаренко [12] вказував на важливість наступності в усіх сферах життя і діяльності колективу. Саме він розробив і впровадив у практику таку форму наступності, як передавання традицій від старших до молодших.

Суттєвого значення надавав наступності український педагог В. О. Сухомлинський. Він підкреслював її важливу роль у систематизації умінь і навичок. "Наступність у навчанні – це, з одного боку, продумана підготовка учнів до набуття нових знань і, з другого, – вміння вчителя під час викладання нового матеріалу спиратися на ті знання, які вже мають школярі, розвивати й удосконалювати їх" [20, с. 19].

Саме з середини ХХ ст. термін "наступність" набув широкого застосування в педагогічній літературі. Значну роботу в дослідженні проблеми наступності в навчанні здійснила група педагогів і психологів: Б.Г. Ананьєв [1], Ш.І. Ганелін [2, 3, 4], Г.О. Люблінська [11], та ін.

Саме професор Ш.І. Ганелін вперше науково обґрунтував та дав визначення поняттю "наступність" у педагогіці. Проведене ним дослідження дозволило йому дати визначення поняття "наступність", визначити її місце серед дидактичних принципів, визначити основні шляхи забезпечення наступності в педагогічному процесі, котрі, на нашу думку, не втратили актуальності і в наш час. Наступність Ш.І. Ганелін називає "дидактичним принципом, який забезпечує цілісність та системність знань" [2].

Більш повне визначення принципу наступності запропонував у своїй кандидатській дисертації вчений О.Г. Мороз: "Наступність – це загальнопедагогічний принцип, який по відношенню до навчання потребує постійного забезпечення нерозривного зв'язку між окремими сторонами, частинами, етапами і ступенями навчання та усередині них; розширення і поглиблення знань, набутих на попередніх етапах

навчання; перетворення окремих уявлень і понять в струнку систему знань, вмій і навичок, поступово-висхідного (виткоподібного) характеру розгортання усього навчального процесу у відповідності зі змістом, формами і методами роботи при обов'язковому обліку якісних змін, які відбуваються в особистості учнів і студентів" [15, с.10]. Таким чином, наступність як загальнопедагогічний принцип є обов'язковою умовою організації навчання в цілому, відповідно й основоположним принципом функціонування неперервної освіти. Наступність охоплює всі сторони навчально-виховного процесу і не обмежує свій вплив лише перехідними етапами освітнього процесу.

Аналізуючи зміст підручників і посібників з педагогіки, вчений С.М. Годник виявив неоднозначність тлумачення суті й функцій наступності. Наведемо деякі з них:

– це правило навчання, що забезпечує реалізацію принципів науковості, систематичності, послідовності, доступності; дотримання наступнісних зв'язків – одна з важливих умов реалізації цих принципів;

– це зв'язок між новими та попередніми знаннями як елементами цілісної системи;

– це зв'язок між знаннями, що повідомляються на одному уроці і в різних темах курсу, між матеріалом різних предметів [5, с. 48].

Дослідження педагогів Ю.А.Кустова [7], А.В. Литвина [9,10], О.Ю. Пінаєвої [17], Я.В. Цехмістера [21], публікації В.М. Манько [13,14], присвячені ролі наступності у змісті професійної підготовки та наступності педагогічної та медичної підготовки у ліцєях і ВНЗ. При цьому, основна увага в їх дослідженнях приділялася наступності змісту в професійній підготовці.

2. У педагогічній енциклопедії подається таке тлумачення наступності стосовно педагогічного процесу: "Наступність у навчанні полягає у встановленні необхідного зв'язку і правильного співвідношення між частинами навчального предмета на різних ступенях його вивчення. Поняття наступності характеризує також вимоги, що ставляться до знань та вмій учнів на кожному етапі навчання, до форм, методів і прийомів пояснення нового навчального матеріалу і до всієї подальшої роботи щодо його засвоєння" [16].

В українському педагогічному словнику подається таке тлумачення проблеми: "Наступність в навчанні – послідовність і систематичність у розміщенні навчального матеріалу, зв'язок і узгодженість ступенів і етапів навчально-виховного процесу. Здійснюється при переході від одного уроку до наступного (тобто в системі уроків), від одного року навчання до наступного. Досягнення наступності в шкільній практиці забезпечується методично і психологічно обґрунтованою побудовою програм, підручників, дотриманням послідовності руху від простого до складнішого в навчанні та організації самостійної роботи учнів і взагалі всією системою методичних засобів" [6, с. 227].

У монографії "Лекції з педагогіки вищої школи" професора І.О. Рейнгарда наступність розглядається як принцип дидактики вищої школи разом із систематичністю і послідовністю. Вимоги і зміст цього принципу автор формулює так: "Принцип систематичності, наступності та послідовності в засвоєнні знань вимагає як від викладача, так і від студента послідовного систематичного викладу навчального матеріалу і його вивчення" [18, с. 14]. Автор зазначає, що наступність у навчанні здійснюється за умов раціонального планування педагогічного навантаження, при чіткому методичному зв'язку лектора з асистентами, які ведуть практичні заняття в академічних групах, при вдалій координації робочих планів пов'язаних між собою навчальних дисциплін.

Мета роботи: проаналізувати наступність професійної підготовки майбутніх фахівців фізичної культури і спорту в системі "коледж-університет" з точки зору педагогічної науки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Процес наступності досліджується в рамках провідних загальнометодологічних теорій, основними з яких є філософська та педагогічна. У нашій статті ми розглядатимемо наступність професійної підготовки майбутніх фахівців фізичної культури і спорту як педагогічну проблему.

Однак при аналізі даної педагогічної проблеми необхідним є застосування філософських положень щодо загальнонаукових психолого-педагогічних теорій. Зважаючи на це, ми погоджуємося з наступними методологічними підходами, які виділяє професор Д.В. Легенчук:

– діяльнісний;

– системний;

– синергетичний;

– антропологічний;

– компетентісний;

– технологічний [8, с.65].

Розвиток багаторівневої освіти і ступеневої підготовки фахівців загострив проблеми наступності змісту різних рівнів і ступенів професійної підготовки. Серед них однією з актуальних є проблема формування змісту освіти та навчання в системі "коледж-університет".

У процесі здійснення наступності в системі "коледж-університет" існує ряд проблем, а саме: проблеми соціальної та психологічної адаптації студентів, а також істотна різниця не тільки в специфіці змісту і технологій університетської професійної підготовки, а й в стилі професійної діяльності

викладачів, яка недостатньо враховується в освітньому процесі коледжу. У зв'язку з цим представляється актуальною розробка єдиних підходів до організації професійного навчання, а також узгодження навчально-методичної взаємодії.

Однією з головних проблем в системі "коледж-університет" є поєднання і узгодження освітніх стандартів на різних щаблях професійної підготовки (коледж, університет). Виникає проблема: яким чином забезпечити побудову і реалізацію оптимального освітнього маршруту для студентів. Існуючі стандарти вищої професійної освіти для підготовки молодшого спеціаліста та бакалавра, спеціаліста, магістра між собою не узгоджені і не надають достатньо можливостей для повноцінної інтеграції. Таким чином, існує протиріччя між наявним потенціалом системи "коледж-університет" в реалізації високоефективної й економічної системи підготовки професійних фахівців і недостатньо гнучкими стандартами самої професійної освіти. Вирішити це протиріччя можливо завдяки розробці спеціальних механізмів поєднання існуючих освітніх стандартів різних рівнів, що на сьогоднішній день практикується у деяких університетських комплексах. Але таке поєднання не завжди можна назвати вдалим.

Випускники коледжу готові до практичної діяльності. Та на сьогоднішній день більшість з них відразу після закінчення коледжу продовжують свою неперервну професійну освіту, вступаючи до університету.

Таким чином, при реалізації принципу наступності складається модель безперервної підготовки фахівця в системі неперервної освіти. Модель характеризується поетапним процесом розвитку особистості, яка у міру засвоєння теоретичної інформації, послідовно переходить від одного рівня безперервної підготовки до іншого. Підготовка фахівців фізичної культури і спорту в системі неперервної професійної освіти кожного рівня передбачає послідовне вивчення циклів:

- гуманітарної та соціально-економічної підготовки;
- природничо-наукової та загальноекономічної підготовки;
- професійної та практичної підготовки.

Нами проводився педагогічний аналіз наступності у професійній підготовці майбутніх фахівців фізичної культури і спорту в системі "коледж-університет" на прикладі факультету фізичного виховання Запорізького національного університету та педагогічному відділенні спеціальності "Фізичне виховання" Економіко-правничого коледжу ЗНУ. Поетапне вивчення навчальних циклів у взаємозв'язку один з одним збігається з однією з вимог принципу наступності – рухом від простого до складного. Вивчення спеціальності на першому рівні готує до необхідності вивчення природничо-наукових і загально-професійних дисциплін, а вивчення спеціальних дисциплін – до розгляду питань спеціальності на більш високому рівні тобто на основі наступних більш складних моделей явищ.

Разом з тим, за обсягом навчальних дисциплін спостерігається ситуація, при якій кількість годин академічної різниці сягає більше тисячі академгодин. Більша частина академічної різниці з циклів гуманітарної та соціально-економічної підготовки і природничо-наукової та загальноекономічної підготовки може бути подолана студентом самостійно під керівництвом викладача та успішно зарахована. Щодо академічної різниці з дисциплін циклу професійної та практичної підготовки, то цілком можливо певні дисципліни опанувати самостійно, але є спеціальні дисципліни спортивного спрямування, які мають вивчатися безпосередньо під керівництвом викладача у спеціально відведених для цього місцях. Йдеться про такі дисципліни як: гімнастика з методиками викладання (академічна різниця становить 126 академ/год.), легка атлетика з методиками викладання (126 академ/год.), плавання з методиками викладання (54 академ/год.), рухливі ігри, волейбол, баскетбол з методикою викладання (90 академ/год.), спортивно-педагогічне вдосконалення (324 академ/год.).

Аналіз діючих навчальних програм, навчально-методичної літератури та практики показав:

- наявний недостатній рівень наступності між загально-професійними і спеціальними дисциплінами на теоретичних і практичних заняттях у системі "коледж-університет";
- не створені інваріантні програми за напрямками освіти;
- навчальні теми не завжди вивчаються комплексно і системно, недостатня кількість академічних годин відводиться на практичні заняття;
- відсутня реальна можливість дистанційного навчання.

Головним принципом побудови структури навчального плану має бути узгодженість і інтегративність компонентів (дисциплін) всіх циклів дисциплін плану коледжу з навчальними планами університету, а навчальні плани університету мають розроблятися виключно із застосуванням принципу наступності. Під узгодженістю планів ми розуміємо як змістовно-професійне, так і організаційне забезпечення можливості переходу майбутнього фахівця з одного освітнього рівня на інший в рамках системи "коледж-університет". Узгодженість має бути присутньою і в структурі і сукупності циклів дисциплін і в єдності вимог до теоретичних знань і вмінь студентів за циклами дисциплін.

Вирішення даних проблем, усунення зазначених недоліків сприятиме не тільки вдосконаленню навчального процесу, а й забезпеченню наступності у підготовці фахівців на належному рівні.

Ми погоджуємося з думкою вченої С.О. Сисоевої, що для реалізації нових підходів у розвитку неперервної фізкультурної освіти необхідні:

- апробація та впровадження нових освітніх професійних програм, педагогічних і інформаційних технологій у навчальний та дослідницький процеси;
- розробка нових науково-дослідних напрямків к галузі "Фізична культура і спорт";
- зміцнення навчально-спортивної і матеріально-технічної бази навчальних закладів середньої та вищої фізкультурної освіти;
- здійснення обміну досвідом професійної підготовки майбутніх фахівців із закордонними країнами, включаючи стажування;
- забезпечення професійної підготовки, перепідготовки і стимулювання діяльності суспільних організаторів і тренерів з фізичної культури [19].

Висновки

У процесі аналізу наступності професійної підготовки майбутніх фахівців фізичної культури і спорту стає можливим зробити певні висновки щодо першочергових кроків задля вирішення даної педагогічної проблеми:

- узгодити ступені освіти з плавним переходом від однієї до іншої ступені, дотримуватися принципу наступності змісту освіти, як в рамках всього освітнього процесу, так і всередині окремих предметів;
- створити можливість безперервної підготовки та перепідготовки за обраною професією (спеціальністю) з урахуванням принципу наступності протягом усієї професійної діяльності;
- дотримуватися практичної спрямованості професійної освіти.

Досліджуючи стан підготовки фахівців фізичної культури і спорту в системі "коледж-університет", ми дійшли висновку, що на сьогоднішній день у системі освіти ще не створена досконала структура багаторівневої професійної підготовки. Вихід із наявної ситуації ми вбачаємо у створенні єдиного освітнього простору у системі "коледж-університет", розробці нового стандарту неперервної професійної підготовки фахівців фізичної культури і спорту, у якому передбачити більш ефективну модель підготовки майбутніх фахівців із застосуванням повної інтеграції рівнів професійної освіти у системі "коледж-університет".

Використані джерела

1. Ананьев Б.Г. О преемственности в обучении / Б.Г. Ананьев // Советская педагогика. – 1953. – № 2. – С. 30.
2. Ганелин Ш.И. Дидактический принцип сознательности / Ш.И. Ганелин. – М.: Изд-во АПН РСФСР, 1961. – 224 с.
3. Ганелин Ш.И. Педагогические основы преемственности учебно-воспитательной работы в 4-5 классах / Ш.И. Ганелин // Сов.педагогика, 1965. – № 7, – С. 4.
4. Ганелин Ш.И. Преемственность в учебно-воспитательной работе в 4-5 кл. / Под ред. Бушли А.К. / Ш.И. Ганелин // Изд. АПН РСФСР. – М.-Л. – Вып. № 72, 1955. – 187 с.
5. Годник С.М. Процесс преемственности высшей и средней школы / С.М. Годник. – Воронеж, 1981. – 187 с.
6. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник / С.У.Годник. – К.: Либідь, 1997. – 376 с.
7. Кустов Ю.А. Преемственность профессионально-технической и высшей школы / Ю.А. Кустов. – Свердловск: Изд-во Урал. ун-та, 1990. – 120 с.
8. Легенчук Д.В. Теория и практика преемственности среднего профессионального и высшего образования: Дис. ... докт. пед. наук: 13.00.08/ Легенчук Дмитрий Владимирович. – Екатеринбург, 2015. – 367 с., с.65
9. Литвин А. В. Наступність у професійній підготовці фахівців машинобудівного профілю в системі "ВПУ – вищі заклади освіти": автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.04 / А. В. Литвин; Ін-т педагогіки і психології проф. освіти АПН України. – К., 2002. – 20 с.
10. Литвин А.В. Шляхи реалізації наступності при викладанні профільних дисциплін у системі ступеневої професійної освіти: Методичні рекомендації / А.В.Литвин. – Інститут педагогіки і психології професійної освіти АПН України; Львівський науково-практичний центр. – Львів, 2001. – 76 с.
11. Люблинская А.А. О преемственности учебной работы в шк. – В кн.: Преемственность в процессе обучения в школе // Материалы конференции / Под ред. Н.Т. Бочкаревой и др. – Л.: 1969. – С. 5-10.
12. Макаренко А.С. Педагогические сочинения в восьми томах. Том 4. Педагогические работы 1936-1939 / А.С. Макаренко. – М.: Педагогика, 1984. – Т. 4. – 809 с.
13. Манько В.М. Наступність підготовки фахівців з механізації сільського господарства в умовах ступеневого навчання / В.М. Манько // Аграрна наука і освіта. – К., 2002. – Т. 3. -№ 3-4. – С. 126-132.

14. Манько В.М. Функції наступності при підготовці фахівців в умовах ступеневої освіти / В.М. Манько // Наукові записки: Збірник наукових статей Національного пед. ун-ту ім. М.П. Драгоманова // Укл.: П.В. Дмитренко, Л.Л. Макаренко. – К.: НПУ, 2002. – Випуск 46. – С.93-97.
15. Мороз А.Г. Шляхи забезпечення наступності у самостійній роботі учнів середньої загальноосвітньої школи і студентів вузу (на матеріалах шкіл і вузів Української РСР): Дис. ...канд. пед. наук: 13.00.01; Мороз Олександр Григорович. – К., 1971. – 250 с.
16. Педагогическая энциклопедия. В 4 томах / Под ред. И.А. Каирова, Ф.Н. Петрова / Т. 4. – М.: Советская энциклопедия, 1968. – 911 с.
17. Пінаєва О. Ю Наступність у змісті трудового навчання в школі та професійної підготовки в ПТУ швейного профілю: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.04 / О.Ю. Пінаєва; Ін-т педагогіки і психології проф. освіти АПН України. – К., 2001. – 21 с.
18. Рейнгард И.А. Лекции по педагогике высшей школы / И. А. Рейнгард . – Київ: Б.и., 1970. – 167 с.
19. Сисоєва С.О. Творчість і технології у наукових дослідженнях неперервної професійної освіти / С.О. Сисоєва //Теорія і прак- тика упр. соц. системам: філос., психологія, педагогіка, соціол. – 2008. – № 2 . – С. 79 – 86.
20. Сухомлинський В. О. Вибрані твори: в 5 т. Т. 2: Формування комуністичних переконань молодого покоління. Як виховати справжню людину. Сто порад учителю / В. О. Сухомлинський. – К.: Рад. шк., 1976. – 661 с.
21. Цехмістер Я.В. Принцип наступності в допрофесійній підготовці учнів на медичні спеціальності / Я.В.Цехмістер // Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського державного педагогічного університету: Серія педагогічна: Дидактики дисциплін природознавчо-математичної та технологічної освітніх галузей. Вип. 6. – Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський державний педагогічний університет, інформаційно-видавничий відділ, 2000. – С. 54-60.

Bahorka A.

PEDAGOGICAL ANALYSIS OF THE CONTINUITY OF PROFESSIONAL TRAINING OF FUTURE SPECIALISTS OF PHYSICAL CULTURE AND SPORTS IN THE "COLLEGE-UNIVERSITY SYSTEM"

Some various approaches to the examination of the problem of Continuity as a pedagogical phenomenon are analyzed in the article. Basic definitions of Continuity, developed by leading scientists and pedagogues are presented in the article. The main characteristics, functions and role of succession in the professional training of future specialists of physical culture and sports in "College-University System" are ascertained. Existing standards of higher professional education while training of Junior Specialists, Bachelor and Masters are not coordinated among themselves and do not provide enough opportunities for full integration. So, the volume of subjects the situation is not correct. There are a lot of hours of academic distinction while student passes from level to level. There are specific problems in the process of continuity in the "College-University System". Some of them are: the problem of social and psychological adaptation of students, the essential difference not only in the specifics of content and technologies of university training, but also in the style of professional activity of teachers. Evaluation criteria of knowledge and professional training of students to practical activities are different too. In this connection it is actual to set common approaches to professional training and coordination of educational interaction inside the system. The essence of the contradictions, that exist in the implementation of the principle of continuity, reveals, and some ways to eliminate existing contradictions is offered. The necessity of the combination and coordination of educational standards at various levels of professional training, development of common approaches to organization of educational process and approving of educational interactions in the "College-University System " is actual now.

Key words: *continuity, training, education content, physical culture and sports, "College-University System".*

Стаття надійшла до редакції 16.09.2016